

HUMANITIES

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.8>

**INTENCJE KONCEPCYJNE KSIĄŻKI OPOWIADAŃ ARKADIIA AVERCHENKI
„ŚMIESZNE W STRASZNYM”**

Yurii Holoborodko

aspirant Katedry Literatury Obcej i Języków Słowiańskich

Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia H.S. Skovorody (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-2255-6494

e-mail: yu.holoborodko@gmail.com

Adnotacja. Artykuł analizuje dziedzictwo artystyczną Arkadii Averchenki, jednego z kluczowych rosyjskich pisarzy gatunku satyrycznego pierwszej trzeciej XX wieku, który w okresie rewolucyjnych transformacji i wojny domowej wyemigrował z kraju. Wskazuje na niedostatecznie zbadany aspekt jego działalności literackiej – twórczość w warunkach przymusowej emigracji. Przedmiotem rozważania jest zbiór krótkiej prozy „Śmieszne w Straszny”, opublikowany w Berlinie w 1923 roku. Akcentowano na konceptualnych intencjach książki, które spójnie kontynuują wektory myślowe książek „Tuzin Noży w Plecy Rewolucji” (Paryż, 1921) i „Raj na Ziemi” (Zagrzeb, 1922), którymi satyryk pisarz w przenośni i artystyczny sposób ogłosił swój sprzeciw wobec radykalnej transformacji społecznej, która zaczęła się dziać w Rosji po październiku 1917 r. Wyróżnia się źródła informacyjne, z których korzystał Arkadii Averchenko, zbierając materiał faktyczny. Podkreśla się, że wszystkie zawarte w nim historie są koncepcyjnie osadzone w groteskowo-krytycznym przedstawieniu rewolucyjnej rzeczywistości w Rosji z okresu 1918-1923. Analizowane są semantyczne odcienie uogólnionego obrazu rewolucyjnej Rosji w różnych opowiadaniach zbioru „Śmieszne w Straszny”

Słowa kluczowe: intencje koncepcyjne, emblematy personalistyczne, autor-narrator, markery werbalne, pisarz społecznie inkorporowany, pryzmatyka groteskowo-satyryczna.

**CONCEPTUAL INTENTIONS OF ARKADY AVERCHENKO'S STORYBOOK
“FUNNY IN TERRIBLE”**

Yurii Holoborodko

Postgraduate Student at the Department of Foreign Literature and Slavic Languages

Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-2255-6494

e-mail: yu.holoborodko@gmail.com

Abstract. The article analyzes the artistic heritage of Arkady Averchenko, one of the key Russian writers of the satirical genre, who emigrated from the country during the revolutionary transformations. The insufficiently researched aspect of his literary activity is pointed out, such as creativity in the conditions of forced emigration. The subject of a collection of short prose “Funny in terrible”, published in Berlin in 1923, is considered. Emphasis is placed on the conceptual intentions of the book, by which the satirical writer declared his opposition to the cardinal social transformations that began to take place in Russia after October 1917. It is emphasized that all the stories included in it are conceptually sharpened on the grotesque-critical image of the revolutionary reality in Russia in the period 1918–1923. The semantic nuances of the generalized image of revolutionary Russia in various stories of the book “Funny in terrible” are analyzed.

Key words: conceptual intentions, personalistic emblematics, author-narrator, verbal markers, socially incorporated writer, grotesque-satirical prismatic.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІНТЕНЦІЇ КНИЖКИ ОПОВІДАНЬ АРКАДІЯ АВЕРЧЕНКА
«СМЕШНОЕ В СТРАШНОМ»**

Юрій Голобородько

аспірант кафедри іноземної літератури та слов'янських мов

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-2255-6494

e-mail: yu.holoborodko@gmail.com

Анотація. У статті аналізується художня спадщина Аркадія Аверченка, одного із ключових російських письменників сатиричного жанру першої третини XX ст., який у період революційних трансформацій і громадянської війни емігрував із країни. Вказується на недостатньо досліджений аспект його літературної діяльності – творчість в умовах вимушеної еміграції. Предметно розглядається збірка короткої прози «Смешное в страшном», опублікований у Берліні 1923 року. Акцентується на концептуальних інтенціях книжки, що консеквентно продовжують

мисленні вектори книжок «Дюжина ножей в спину революции» (Париж, 1921) та «Рай на земле» (Загреб, 1922), якими письменник-сатирик в образно-художній спосіб заявив про свою опозицію кардинальним соціумним перетворенням, що стали відбуватися в Росії після жовтня 1917 року. Виділяються інформаційні джерела, якими послуговувався Аркадій Аверченко, збираючи фактологічний матеріал. Підкреслюється, що всі оповідання, які ввійшли до нього, концептуально заточені на гротескно-критичне зображення революційної реальності в Росії періоду 1918–1923 років. Аналізуються семантичні відтінки узагальненого образу революційної Росії в різних оповіданнях збірника «Смешное в страшном».

Ключові слова: концептуальні інтенції, персоналістична емблематика, автор-наратор, вербальні маркери, соціумно інкорпорований письменник, гротескно-сатирична призматика.

Вступ. Багатогранна літературна спадщина Аркадія Аверченка (1880–1925), прозаїка-сатирика, драматурга, редактора часописів «Сатирикон» і «Новый Сатирикон», є явищем художньо знаковим, інтелектуально насиченим і соціумно репрезентативним.

Письменник належить до розряду тих мистецьких постатей, які активно ввійшли в літературний процес і досить швидко виділилися своєю творчою діяльністю. Більше того, вже перші книжки молодого письменника стали об'єктом і предметом уваги помітних і авторитетних критиків.

У 1910 році Михайл Корнфельд, який видавав журнал «Сатирикон» (1908–1914), у Санкт-Петербурзі видрукував збірник Аркадія Аверченка «Веселые устрицы. Юмористические рассказы» (у серії «Библиотека «Сатирикона»). Протягом того ж року збірник витримав низку перевидань, що було одразу помічено і виокремлено дослідниками. Письменник і критик Володимир Ашкеназі, який виступав під псевдонімом «Влад. Азов», оперативну відгукнувся однойменною рецензією в газеті «Речь» (Азов, 1910: 7). Критик Вячеслав Полонський майже одразу опублікував статтю «Смех и горечь» у книжці «Всеобщего ежемесячника» (Полонский, 1910: 98).

Невдовзі видрукував свою літературознавчу розвідку й Корній Чуковський. Його аналітичний есеї «Устрицы и океан», розміщений у газеті «Речь» за 1911 рік, обсервував як інтенціональність «Сатирикона», так і значущість редакторської та літературної постаті Аркадія Аверченка. На самому початку своїх роздумів К. Чуковський виставляє персоналістичні критерії, якими він послуговуватиметься у своїй розвідці: «Иногда мне приходит в голову: уж не Байрон ли – редактор нашего «Сатирикона»? Уж не Генрик ли Ибсен? Быть может, это только пишется «Аркадий Аверченко», а читать надлежит: «Фридрих Ницше»?» (Чуковский, 2012: 516). У такий спосіб ще на самому початку літературного шляху Аркадія Аверченка для нього було заявлено цілковито класичну перспективу.

З наступними численними книжками резонансність та іміджевість письменника стрімко зростають. У 1910-х роках він стає – разом із Теффі – одним із найвідоміших гумористів і сатириків. Напередодні своєї еміграції, яка відбулася восени 1920 року, він уже має статус беззаперечного фронтмена і класика сатиричного жанру в Росії.

В еміграційний період популярність письменника набула нової масштабності. Він активно мандрує та гастролює (зі своїм театром, в якому також виступає і як актор) країнами Європи. У цей час визнання Аркадія Аверченка отримало міжнародне визнання, передусім європейське. Критик і романіст П'єтр Пільський акцентував, що «в эмиграции его книги выходили по-русски в Праге, Берлине, Париже, Константинополе, Шанхае, Варшаве, Загребе, Софии, Вашингтоне» (Пильский, 1929: 133). Окрім цього, твори Аркадія Аверченка друкувалися німецькою, чеською, сербською, угорською, польською мовами. В інтерв'ю журналісту Костянтину Бельговському весною 1924 року письменник повідомляв, що він «получил предложение от одной американской газеты сотрудничать; конечно, это опять перевод – но что делать? Вероятно, придется ехать в Америку, но если возможно будет «говорить с места», то засяду с весны в Италии...» (Аверченко, 1924: 9).

Творчість Аркадія Аверченка становить собою один із чільних модусів російської сатиричної літератури не лише першої третини, але й усього ХХ ст. Художня плідність, текстова багатогранність й інтеркультурна затребуваність письменника донині є актуальними крізь призматичу його новочасних інтерпретацій, які дають змогу об'єктивно проаналізувати постать письменника в діахронічному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчій діяльності «короля сміху», як часто репрезентують прозаїка і драматурга із Севастополя, традиційно приділяється чимало дослідницької уваги.

Серед праць, опублікованих останнім часом, передусім варто виділити монографію Вікторії Міленко «Аркадий Аверченко» (Міленко, 2010). У цьому дослідженні оприлюднено значний фактологічний масив, який стосується малодосліджених раніше аспектів біографії письменника і ґрунтується переважно на нововведених архівних матеріалах, виявлених як у державних фондах, так і в родині митця.

Анжеліка Нестеренко розглядає проблеми рецепції художньої системи Миколи Гоголя у творах Аркадія Аверченка, передусім на основі звернення до комедії «Ревизор» та повісті «Записки сумасшедшего» (Нестеренко, 2009: 81). Окрім цього, дослідниця також виявляє маркерні ознаки хронотопу в сатиричній прозі «короля сміху» (Нестеренко, 2009: 1–7). Лілія Ракитова обстежує тематичну своєрідність і художню самобутність фейлетонів Аркадія Аверченка доби соціальних зламів і трансформацій (Ракитова, 2015: 228–241).

Ірина Жиленко цілеспрямовано звертається до емігрантського періоду у творчості письменника. Зокрема, Ірина Жиленко аналізує специфіку його сатири та гротеску в збірнику «Дюжина ножей в спину революции» – найвідомішої книжки Аркадія Аверченка, написаної та опублікованої в еміграції (Жиленко, 2016: 188–191). Огляд публікацій свідчить про те, що аналітиці різнопланової творчої діяльності Аркадія

Аверченко в емігрантський період (листопад 1920–1925 роки) приділяється значно менше уваги. Чимало творів і книжок письменника, написаних і опублікованих у цей час, донині не отримали багатоаспектної та обґрунтованої естетичної рецепції в наукових студіях.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є аналіз книжки Аркадія Аверченко «Смешное в страшном», видрукованої 1923 року, і передусім предметний розгляд концептуальної інтенціональності оповідань, що її складають.

Методологія і методи дослідження. Для реалізації мети в дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу теоретико-методологічних джерел, узагальнення, порівняння, проблемно-тематичний аналіз та компаративний аналіз.

Виклад основного матеріалу. На початку 1920-х років одним із центрів російської еміграції, зокрема художньо-літературної, став Берлін. Протягом 1920–1924 років це західноєвропейське місто відігравало ключову роль у житті й функціонуванні пореволюційної еміграції, що було зумовлено як політичними, так і суто економічними причинами. Цю важливу роль підсилювала ще й одна обставина, на якій акцентують Пьотр Базанов та Інґа Шомракова: «...Берлин в начале 1920-х гг. был местом интенсивного культурного и книжного обмена с Советской Россией. В берлинском Доме искусств и Клубе писателей проходили постоянные встречи писателей-эмигрантов и советских авторов, шел своего рода диалог между двумя половинами русской литературы» (Базанова, 2017: 6). Цілком закономірно, що означений часовий відтинок стали характеризувати і визначати як «берлинський період русскої культури ХХ в.», «русский Берлин», «романтический период» русской эмиграции» (Базанова, 2017: 6).

Саме в Берліні, в книговидавництві й торговельному акціонерному товаристві «Север», було опубліковано збірник короткої прози Аркадія Аверченко «Смешное в страшном. Новые рассказы, 1920–1923». До речі, в цьому ж видавництві 1924 року також вийшла друком низка книжок поета, фейлетоніста й автора віршів для дітей Жака Нуара (Якова Окснера), який, починаючи з 1916 року, був співробітником журналу «Новый Сатирикон» до його закриття влітку 1918 року і який характеризував Аркадія Аверченко як «веселого, жизнерадостного, талантливого писателя» (Нуар, 1925: 4) з властивим йому «брезжущим искрометным юмором творчеством» (Нуар, 1925: 4).

Збірник оповідань «Смешное в страшном» виступає концептуальним продовженням книжок короткої прози «Дюжина ножей в спину революции» (Париж, 1921) та «Рай на земле» (Загреб, 1922), в яких Аркадій Аверченко послідовно втілював власне несприйняття і критичне інтерпретування фактів та реалій пореволюційної Росії. Збірником «Смешное в страшном» він потвердив і розвинув своє тотальне відторгнення соціумних і ментальних зламів, трансформацій, що були притаманні пореволюційній дійсності.

Аркадій Аверченко, починаючи зі своїх перших книжок, виявив себе як соціумно інкорпорований письменник. Ще книжка «Веселые устрицы» (1910) засвідчила його живильний інтерес до найрізноманітніших реалій – від побутових сцен і ситуацій до політикоцентричної проблематики.

Оповідання збірника «Смешное в страшном» в інших соціодуховних і життєвих умовах по-своєму розвивають традиції гострого соціумного зору, закладені, зокрема, книжкою «Веселые устрицы». Хоча письменник і емігрував 13 листопада 1920 року спочатку до Константинополя, а потім до Софії і Белграда, зупинившись, нарешті, в Празі, проте він продовжував уважно відстежувати події та процеси на залишеній батьківщині. Перебуваючи в еміграції, він, як і раніше, залишався свідомісно інкорпорованим у соціоментальні тренди, які на початку 1920-х років розгорталися в революційній Росії.

Для цього Аркадій Аверченко постійно контактував і зустрічався з різними представниками еміграції. Він цікавився їхнім індивідуальним досвідом та історіями взаємин із новою владою. Також письменник систематично знайомився з радянською пресою, стежив за виступами, риторикою і соціумними стратегіями радянських лідерів. Він цілеспрямовано збирав фактаж, що стосувався реформаційної дійсності в Росії.

У книжці короткої прози «Смешное в страшном» згадується чимало знакових радянських політиків помежів'я 1910–1920-х років. Більше того, про те, що вони доволі активно фігуруватимуть у збірнику, недвозначно свідчить своєрідна преамбула, роль якої виконує вступний текст під назвою «Извинения автора». У ньому концептуально і з неприхованою іронією акцентується, що в оповіданнях – цих, за визначенням письменника, «очерках нового быта» – зображуватимуться факти й особливості життя, «выкованного мозолистыми руками пролетариата: Зиновьева, Троцкого и Ко...» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). Окрім них, у фактурі оповідань зустрічаються і з'являються Ленін, Луначарський, Бухарін, Радек, Фрунзе, Цюрупа, Бела Кун.

Для розуміння Аркадієм Аверченко персоналістичної емблематики революційних змін у Росії важливо відзначити, що у збірнику «Смешное в страшном» з усіх радянських ватажків того періоду найчастіше згадується Троцький. Саме ця політична постать постає фактичним символом і живою метафорою кардинальних перетворень, які письменник не сприйняв і які змусили його емігрувати. Досить лише відзначити, що в оповіданні «Стенли» Троцький згадується 4 рази, а в оповіданні «Хомут, натягиваемый клещами (Московское)» Троцький у різних контекстах згадується цілих 7 разів. Зокрема, актуалізація персони цього політика в сценці-діалозі «Хомут, натягиваемый клещами (Московское)» оприявнюється в таких текстових позначках, як «товарищ Троцкий», «речь Троцкого», «на митинге тов. Троцкого», «Да здравствует Троцкий» тощо.

Звертає на себе увагу та обставина, що Ленін згадується в оповіданнях збірника лише двічі. Це означає, що за частотою згадування Ленін у рази поступається Троцькому. Ба більше, фігура Леніна актуалізується в безпосередньому контексті з Троцьким. Самостійно або в контексті з іншими революційними політиками

Ленін у фактурі оповідань цього збірника не виступає. Також треба зауважити, що конкретного змалювання Леніна і Троцького, зображення їх у політичній дії чи побутових ситуаціях жодне з оповідань не містить. Прізвища цих двох політиків – особливо Троцького – радше звучать як знаки радикальної і, за концептуальними інтенціями письменника, руйнівної доби.

Доречно виокремити послідовність, із якою в одній зв'язці згадуються ці два революційні лідери. В оповіданні «Улитки» спочатку згадується Троцький, а семантично за ним, в одній реченнєвій конструкції, – Ленін. В оповіданні «Стенли» спочатку фігурує Ленін, а текстуально одразу за ним, в одному короткому реченні, – Троцький. Це означає, що коли в оповіданнях книжки фігурує Ленін, то він з'являється виключно через смислову і контекстуальну зв'язку із Троцьким, натомість же постать Троцького позначена текстуальною самістю і контекстуальною самодостатністю. Усе це дозволяє сформулювати припущення, що для Аркадія Аверченка – принаймні в період роботи над збірником короткої прози «Смешное в страшном» – саме постать Троцького сфокусувала в собі основні негаційні та деструктивні вияви, які письменник пов'язував із революційними процесами і трансформаціями.

Аркадій Аверченко виявляв інтерес не лише до актуальних пореволюційних політиків, але й до соціумних виступів та публічних наративів постатей, які переймалися цілком конкретними державними питаннями. У цьому йому також сприяло ретельне ознайомлення з тогочасною радянською пресою, що він відверто, ба навіть демонстративно засвідчував.

Збірник короткої прози «Смешное в страшном» містить оповідання «Мурка». Воно починається з речення-абзацу, яке, з одного боку, виконує роль зав'язки, а з другого, – «запускає» мотив інтриги. Виглядає початок оповідання в такий спосіб: «Несколько времени тому назад во всех газетах была напечатана статья советского знатока по финансам т. Ларина – о том, что в Москве на миллион жителей приходится около 120 000 советских барышень, служащих в советских учреждениях, а среди массы этих учреждений есть одно – под названием «Мурка»...» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). Це вступне речення-абзац навантажено, як мінімум, трьома наративними функціями.

По-перше, воно вказує на пресу із залишеної батьківщини як на вихідне джерело інформації. По-друге, слугує відправною точкою для організації сатиричної фабули. По-третє, воно інсталує в оповідну фактуру образ-персону «советского знатока по финансам т. Ларина», можливо, не дуже і асоціативний для строкатої емігрантської аудиторії.

Тут доречно заважити, що введений в оповідання «т. Ларин» – це реальна історична особа. Юрій Ларін (1882–1932) був професійним революціонером, економістом і публіцистом, який часто виступав у пресі 1920-х років. Протягом 1917–1921 років він був членом президії Вищої ради народного господарства, а також одним із фундаторів Держплану. У трьох початкових абзацах оповідання образ-персона Юрія Ларіна згадується тричі, причому навіть із цитуванням цього радянського економіста: «Что это за учреждение и что оно обслуживает, – признается откровенно Ларин, – я так и не мог ни у кого добиться...» (1). Таке посилення дозволяє письменникові розгорнути подальший критичний і гротескний наратив.

Треба відзначити, що ще в одному оповіданні книжки «Смешное в страшном» Аркадій Аверченко прозоро оприявнює свій інтерес до радянської преси тих часів. Ба більше, в ньому письменник, по суті, задокументував своє звернення до однієї із провідних газет революційної країни, чим підтвердив регулярність і системність ознайомлення з ідеологічно неприйнятними для себе виданнями.

В оповіданні «Монументальное», в якому ситуація викладається від першої особи, автор-наратор спочатку оприлюднює інформаційний ресурс, яким він оперує і який підказав йому тему цього твору: «По сведениям «Правды», памятник будет представлять собой...» (ідеться про конкурс проєктів «памятника III Интернационалу в Москве» – Ю.Г.), а згодом уточнює і потверджує своє опрацювання певного інформресурсу: «Я сидел дома, вертел в руках прочитанную газету и думал о том, о чем написал выше» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). Письменник свідомо опрацював радянську пресу початку 1920-х років, шукаючи в ній фактологічний матеріал, який міг би слугувати йому предметною основою чи концептуальним поштовхом до написання «очерков нового быта».

Зрозуміло, що в умовах еміграції і браку відомостей із вимушено покинутої Росії саме газети стали для Аркадія Аверченка одним із джерел інформації про події та тенденції на батьківщині, які він образно інтерпретував і подавав суголосно своїй соціоментальній аксіології. Зрозуміло також і те, що у збірнику короткої прози «Смешное в страшном» письменник виразив і змалював нову, іншу соціумно-духовну реальність у Росії, яку він усебічно не сприймав і якій намагався концептуально протистояти.

В оповіданнях збірника для позначення цієї іншої політичної та ціннісної реальності Аркадій Аверченко застосовує різноманітні вербальні маркери. Найбільш стилістично нейтральний із них – це «Советская Россия», який загалом збігався з офіційною державною самоідентифікацією. Більш негаційно забарвлений маркер – «коммунистическая Русь», в якому обидва лексичних складники утворюють фактичний оксиморон. Однозначно негативна стилістична зарядженість властива таким маркерам: «а la Совдеп», «беженец из Совдепии», «в ... дикой Совдепии».

Окрім маркерного позначення залишеної батьківщини, Аркадій Аверченко в книжці «Смешное в страшном» неодноразово намагався виразити узагальнений образ сучасної йому Росії. Для цього письменник послуговувався стислими, доволі лаконічними візіями, які передавалися крізь чуттєво-розумову призматику його наратора.

Одну з них містить оповідання «Улитки», в якому знаходимо: «Голос, неприветливое, холодное поле... И по нему расползлись во все стороны сотни тысяч, миллионы улиток» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). Перші вербальні мазки наведеної візії характеризуються очевидним драматичним інтонуванням, яке посилюється подальшими художніми мазками. Структурно цю візію розташовано на самому початку оповідання, а в наративному аспекті вона є містком до зображення так само драматичної долі однієї з численних «улиток».

Ще одну візію, яка ретранслює узагальнений образ – у розумінні письменника – революційної і реформованої Росії подано в оповіданні «Скорая помощь»: «Пустынный, неприветливый, унылый берег реки... В реке тонет человек» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). Наведені художні реалії містять не лише метафоричне, але й символічне звучання. Це potwierджується всім подальшим метафоричним нарративом, семантичним та сумно-іронічним фокусом якого стає велеломне і безрезультатне публічне обговорення проблеми людини, яка на очах присутніх тоне в ріці.

Найбільш семантично складний і суперечливий образ революційної доби, яка судилася Росії, виражено в оповіданні «История двух чемоданов». На фоні анекдотичної ситуації в ньому постає цілком об'єктивістський у своєму динамічному драматизмі образ соціальних змін і трансформацій, позбавлений будь-якого стилістичного чи експресивного забарвлення. В «Истории двух чемоданов» зустрічаємо: «Понимаете, был Скоропадский, его сверг Петлюра, потом были большевики, Махно, добровольцы, опять большевики, города горели, переходили из рук в руки...» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923).

На відміну від попередніх візій, цей образ революційної Росії викладається не автором-наратором із його яскраво вираженим соціумним самопозиціонуванням, а в устами одного з чільних персонажів, який характеризується як «русский, мой коллега по газете, отличавшийся тем, что он все знал» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923), і який акцентує на самому факті певної комічної пригоди в буремний реформаційний період.

Розвиваючи аспект узагальненого образу сучасної йому Росії, письменник постійно зображує вияви розколотої батьківщини. За концепцією Аркадія Аверченка, країна начебто залишається одна, але насправді вже не так. В оповіданні «Улитки» автор-наратор напряду засвідчує це, розмірковуючи: «Вся наша Россия распалась на два лагеря...» (Аверченко, Смешное в страшном, 1923). У художніх реаліях книжки послідовно підкреслюється, що є Росія до тектонічних змін, і Росія після кардинальних перетворень. За образною візією письменника, між цими двома країнами лежить неподолана прірва. Змальована у збірнику «Смешное в страшном» розколотість має як суто ментальний, так і глибоко соціумний характер.

Важливо зауважити, що протиставлення у вимірі «до – нині» композиційно пов'язує і споріднює чимало оповідань Аркадія Аверченка. Воно, зокрема, вибудовує колізії в оповіданнях «Люди-братья», «Улитки», «Уники», «Страна иностранцев», «Новая Пасха» і виступає чільним семантичним чинником усього концептуального нарративу збірника «Смешное в страшном».

Висновки. Аркадій Аверченко належить до числа найбільш значущих російських письменників-сатириків ХХ ст. Після публікації своїх перших книжок він швидко опинився у фокусі уваги критиків і читацького соціуму. Його творча діяльність активно розвивалася не лише в Росії, але і в умовах вимушеної еміграції, підтвердженням чому стала книжка оповідань «Смешное в страшном».

Концептуальні інтенції, висловлені в образно-художній спосіб у цьому збірнику, доволі повно виражають світоглядні засади письменника, який послідовно не сприйняв як логіку, так і характер кардинальних перетворень у Росії. Кожне з оповідань ретранслює непримиренно критичну інтерпретацію і гротескно-сатиричну призматику нової, радикально трансформованої реальності.

Низка оповідань книжки «Смешное в страшном» позначена об'єктивно персоналістичним характером і нерідко апелює до постатей революційних лідерів та політиків тогочасної Росії. Уся семантична фактура пройнята узагальненим образом розколотої, розділеної Росії, що надає збірнику напруженого драматичного звучання.

У наступних дослідженнях доцільно звернутися до аналізу композиційно-структурної специфіки як збірника «Смешное в страшном», так й інших книжок Аркадія Аверченка, опублікованих в еміграції.

Список використаних джерел:

1. Аверченко А.Т. Смешное в страшном. 1923. URL: <http://averchenko.lit-info.ru/averchenko/proza/smashnoe-v-strashnom/index.htm>
2. Аверченко А.Т. Аркадий Аверченко о самом себе (От нашего пражского корреспондента). *Эхо. Aidas. Иллюстрированное приложение к газете «Эхо»*. Берлин, 1924. 2 марта. № 10 (30). С. 9.
3. Азов В.А. А.Т. Аверченко, «Веселые устрицы». *Речь*. 1910. 27 сентября. № 9. С. 7.
4. Базанов П.Н., Шомракова И.А. Русские издательства в Берлине, 1920–1924 гг. *Вестник Санкт-Петербургского государственного института культуры*. Санкт-Петербург, 2017. № 4 (33). С. 6–11.
5. Жиленко І.Р. «Свіжий сміх сьогоднішнього дня» Аркадія Аверченка (на матеріалі збірки «Дюжина ножів у спину революції»). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2016. № 75. С. 188–191.
6. Миленко В.Д. Аркадий Аверченко. Москва : Молодая гвардия, 2010.
7. Нестеренко А.Ю. Гоголевские сюжеты и образы в творчестве А. Аверченко. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія «Літературознавство»*. 2009. № 3 (1). С. 81–86.
8. Нестеренко А.Ю. Особенности хронотопа в сатирической публицистике А.Т. Аверченко. *Русская литература. Исследования. Сборник научных трудов*. Дніпро, 2009. № 8. С. 1–7.

9. Нуар Ж. Об ушедшем. *Эхо. Иллюстрированное приложение*. Берлин, 1925. 2 марта. № 12 (85). С. 4.
10. Пильский П. Затуманившийся мир. Рига : Грамату Драугс, 1929. С. 133–138.
11. Полонский В. Смех и горечь. *Всеобщий ежемесячник*. 1910. № 7. С. 98.
12. Ракитова Л.А. Фельетоны А.Т. Аверченко 1917–1918 годов: проблемно-тематические и художественные особенности. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія «Літературознавство»*. 2015. № 1 (80). С. 228–241.
13. Чуковский К.И. Собрание сочинений : в 15 т. Москва : ТЕРРА-Книжный клуб, 2012. Т. 7.

References:

1. Averchenko A. T. (1923). *Smeshnoe v strashnom [Funny in scary]*. URL: <http://averchenko.lit-info.ru/averchenko/proza/smeshnoe-v-strashnom/index.htm> [in Russian].
2. Azov V. A. (1910, September 27). A. T. Averchenko, «Veselye Ustritsy» [A. T. Averchenko, «Funny oysters»]. *Speech*, (9), 7. [in Russian].
3. Averchenko A. T. (1924, March 2). Arkadyi Averchenko o samom sebe (Ot nasheho prazhskoho korrespondenta) [Arkady Averchenko about himself (From our Prague correspondent)]. *Echo. Aidas. Illustrated supplement to the newspaper "Echo"*, 10 (30), 9. Berlin. [in Russian].
4. Bazanov P. N., Shomrakova I. A. (2017). Russkiye izdatelstva v Berline, 1920 – 1924 hh [Russian publishing houses in Berlin, 1920 – 1924]. *Bulletin of the St. Petersburg State Institute of Culture*, 4(33), 6–11. St. Petersburg. [in Russian].
5. Zhilenko I. R. (2016). «Svizhyi smikh sohodnishnoho dnia» Arkadiia Averchenka (na materialy zbirky «Diuzhyna nozhiv u spynu revoliutsii») ["Fresh laughter of today" by Arkady Averchenko (based on the collection "A Dozen Knives in the Back of the Revolution")]. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazina. Philology Series*, (75), 188–191. Kharkiv. [in Ukrainian].
6. Milenko V. D. (2010). *Arkadiy Averchenko (Seriya «Zhizn zamechatelnyih lyudey»)* [Arkady Averchenko (Series "Life of wonderful people")]. Moscow: Young Guard. [in Russian].
7. Nesterenko A. Y. (2009). Gogolevskie syuzhety i obrazyi v tvorchestve A. Averchenko. [Gogol's plots and images in the works of A. Averchenko]. *Scientific notes of Kharkiv National Pedagogical University named after GS Skovoroda. Literary Studies Series*, 3(1), 81–86. [in Russian].
8. Nesterenko A. Y. (2009). Osobennosti hronotopa v satiricheskoy publitsistike A.T.Averchenko. [Features of the chronotope in satirical journalism A. T. Averchenko]. *Russian literature. Research: Collection of scientific works*, (8), 1–7. Dnipro.
9. Noir J. (1925, March 2). Ob ushedshem [About the departed]. *Echo. Illustrated appendix*, 12 (85), 4. Berlin.
10. Pilsky P. (1929). *Zatumanivshiyasya mir [The Blurred World]* (pp. 133–138). Riga: Letter to the Dragogs.
11. Polonsky V. (1910). Smeh i gorech [Laughter and bitterness]. *Universal Monthly*, (7), 98.
12. Rakitova L. A. (2015). Feletony A.T. Averchenko 1917 – 1918 godov: problemno-tematicheskie i hudozhestvennyie osobennosti [Feuilletons of A. T. Averchenko 1917–1918: problem-thematic and artistic features]. *Scientific notes of Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Literary Studies Series*, 1 (80), 228–241.
13. Chukovsky K. I. (2012). *Sobranie sochineniy: v 15 tomah [Collection of works: in 15 volumes]* (Vol. 7). Moscow: TERRA Book Club.